

2511

A KOLOZSVÁRI TANÁRKÉPZŐ-INTÉZET
FELADATÁRÓL.*

A tanárképzés elméleti és gyakorlati; és pedig oly formán, hogy az elmélet előzi meg a gyakorlatot. Az elméletnek tárgya a tudomány, közelebbről az általános műveltség egészébe behelyezett azon szaktudomány, amelynek művelését és tanítását az illető élete feladatául választotta. Mesteremberi módra, másnak gondolatvilágából élőködve taníthatunk ugyan anélkül is, hogy a szaktudománnyal ilyen értelemben foglalkoztunk legyen. Ez azonban nem a tanári, hanem legfeljebb tanítói, leginkább csak dresszurai tanítás, amely holt részeket nyújt s azért csak holt mechanikus ismeretet is. A tanár tanításának élők, tantárgya egészét átéltnek, s tanítványa lelki világába beleélőknek kell lennie. Ilyenné az ismeret tudományos jellege által lesz. Az érdekeltség és hasznosság önző világából kilépünk; az ambíció kapaszkodó létrájáról leszállunk; nem a magunkét, hanem a másét keressük; másnak lelkébe, természetébe kívánunk elmélyedni, e természet törvényeit kívánjuk kutatni, ezek alapján a jelenségeket megérteni, a megértettet elvi alapon rendszerezíteni, míg végre eljutunk az elvek tudományára és ez úton egy egységes világnézetre, melyen belül minden él, egy szerves egésznek a végtelenből kiemelkedő és odavezető, folyton mélyítendő, kialakítandó s tisztaságában mindinkább emelkedő képét mutatja. Nincs e képen belül véletlen: minden megokolt, avagy probléma, amelynek alapját s így megoldását keressük.

Ez önzetlen szellemben, e tág keretben folyik a szeretettel végzett koncentrált szakmunkásság az egyetemen. Nem háborgatja azt semmiféle, sem egyházi, sem világi tekintély; nem zavarja azt az életnek baja, igénye, követelménye. Egyetlen irányítója az igazságnak

* Értekezésem egy része, mellyel a kolozsvári tanárképző-intézet igazgatóságát elfoglaltam s melyet a tanárképző-intézet tanári testülete kívánatára — a szerkesztő szíves engedelmével ezennel közlök. *Schneller.*

Melk. Dr. Lechner Károly adv. tan.
egyetemi tanár
igaz. kizárattal és javítottal
Lm.

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001144424

FIGYELMEZTETÉS.

Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és egy hónapig terjedhető elzárással büntetendő, aki közgyűjteményben őrzött kéziratot, könyvet vagy más tárgyat eltulajdonítás szándéka nélkül, de a kikölesönzés tekintetében meghatározott szabályok megszegésével elvisz vagy a szabályszerűen kikölesönzött kéziratot, könyvet vagy más tárgyat a kikölesönzésre megszabott határidő letelte után felhívás ellenére sem szolgáltatja vissza. (1929:XI. t.-c. 46. §.)

tekintet nélküli felderítése; egyetlen törvénye a tárgy természetében létező törvény; egyetlen mozgatója a tudománynak szeretete és éppen ezért megnyilatkozásának egyetlen formája a *teljes szabadság*. Ez utóbbiban, mint a munkásság formájában nyer legvilágosabban kifejezést az egyetemi élet, miért is egyetemi törvényünk az *igaz egyetem* szellemének felel meg, midőn az első §-ban egyetemünket a tanzsabadság elvének alapjára állítja.

E szelleméletbe való bevezetés, e szellemtől való áthatás a *tanárképzésnek alapvető, legfontosabb része*. Midőn az egyetem éppen ezt a feladatot teljesíti: az *egyetem maga — a legfontosabb tanárképző*.

Ebben a munkában az egyetemet akár vizsgálatokkal vagy vizsgálatokra való tekintéssel, akár pedig egy külön tanárképző felállítással zavarni — annyit jelent, mint éppen a legfontosabb munkát eredményében kockáztatni.

Ez ellen küzdöttem legujabban is az Athenæum még most is folyó számaiban, nemkülönben a tudományos szemináriumokra vonatkozó véleményes jelentésemben, melyet a kolozsvári egyetem bölcsészeti karához nyújtottam be.

Itt e helyen csakis röviden kívánom azon érveket értékükre leszállítani, melyeket az egyetemi tanulmányozást is *irányító tanárképző* mellett felhoznak.

Azt mondják, szükséges ez intézmény, mivel az egyetemi előadásokban nincs tervszerűség: az egyes tanárok nem terjeszkednek ki előadásaikban tudományszakuk egész körére, nevezetesen eltekintenek szaktárgyuk methodologiai követelményeitől s előadásaikban nincsenek tekintettel a középiskolára.

Az így értelmezett tervszerűséget kívánja a tanárképző az egyetemi előadásokba bevinni, midőn nem ugyan az egyetemi tanárt és az egyetemi hallgatót. — akiknek tanzabadságát respektálja, — hanem csakis a tanárképző tanárát és a tanárjelöltet a tanításban és hallgatásban e tervszerűségre kötelezi.

A Trefort-féle gondolkozás alaki nagy gyöngéjére, hogy ne mondjam az abban rejlő erkölcsi cinismusra csakis mellékesen utalok. Mindenki előtt világos, hogy üres e megkülönböztetés akkor, midőn az egyetemi polgár és a tanárképző tagja — *egy* és ugyanaz. Magukat az érveket kívánom közelebről tekintetbe venni — mint olyanokat, amelyek csak az egyetemi élet korshajtásaival, az igaz egyetemi élet teljes félreértésével függnek össze.

Az igaz egyetemi tanár — szemben a speciálításokba elmerült szobatudóssal — szaktárgya egészét karolja fel előadásaiiban; mivel e szaktárgy művelésére nyert pályázata avagy eddig kifejtett munkás-

sága alapján megbízatást; mivel nagyon is jól tudja — szemben az egyoldalú speciálistával, — hogy az egészségtől elszakadt szervek elszáradnak, hogy az ő tudománya fájának differenciáló hajtásai is annál épebbek, egészségesebbek, minél épebb, egészségesebb maga a fa; mivel végre éppen szaktudományának szeretete arra indítja, hogy a jövő nemzedéket is beavassa annak egészébe, amelynek ő szentelte egész életét.

Ha vannak egyes egyetemi tanárok, kik ezt nem teszik: azok ezt — amint a tapasztalat mutatja — nem fogják megtenni mint tanárképző tanárok sem, az egyetemi tanszabadság bő köpenyébe burkolódzva; úgy hogy az ily egyetemi korcselhajtással szemben az egyetemi hatóságnak leginkább célhoz vezető, legolcsóbb és az egyetemi érdeket kiválóan is szolgáló intézkedése parallel tanszéknek a felállítása a személyre szóló tandíj elvének fentartása mellett.

A *methodologiai* követelmény, amely szerint minden egyetemi hallgató szaktárgya természetének megfelelő sorrendben hallgathassa az egyes disciplinákat, kivihetetlen; amennyiben ez azt jelenti, hogy vagy a szaktanár köteles minden évben, sőt minden félévben szaktárgyának összes disciplináit előadni; vagy az egyetemi hatóság köteles egy-két disciplinára külön tanszéket állítani, avagy végre asszisztensekre bízni ezek előadását. Az első eset degradálja az egyetemi tanárt lektorra; a második költségvetési utópia; a harmadik az egyetemi előadások személyi jellegét szünteti meg.

A *középkolára* való tekintet követelményét az egyetem szempontjából egyszerűen nem értjük.

Értjük azt, hogy az egyetem legyen azon, hogy igaz középiskolai tanári személyiségeket neveljen, oly egyéneket, akik a végtelen igazság kutatásában, abban való elmélyedésükben lelkesedést, erőt nyertek végtelen, folytonos tanulmányozásra s az igazsággal szemben való lekötöttségük alapján erőt arra, hogy minden emberi önkénnyel és értelmetlenséggel, erkölcstelenséggel szembeszálljanak s így nemcsak ismeretükkel, tudományukkal, hanem személyi életükkel is igaz tanítói legyenek az új nemzedéknek. Középkolánknak ily tanárookra van szüksége.

Az egyetem azonban még oly értelemben is tekint a középiskolára, hogy tudományos szempontból érdeklődik a középiskolán folyó tudományos élet iránt, nevezetesen az iránt, hogy a középiskola tankönyveiben mennyiben érvényesült a tudományos haladás, mennyiben voltak nevezetesen képesek a tudomány elvi jelentőségű — megoldott problémái magukat a tankönyveket is áthatni és átalakítani. E kérdések a tudomány életével függnek össze. Amint minden tudománynak van története, úgy van annak a jelenben mintegy meg-

állott története, statikája is. E szempontból, a tudomány szempontjából helyesen tekint az egyetem a középiskolára.

Ily értelemben és pedig csakis ily értelemben tekint a középiskolára a *paedagogiának* egyetemi tanára is. Ő is a nevelés és oktatás ügyének történetével, mint a művelődéstörténet egy fontos tényezőjével foglalkozik; s így igyekszik a nemzetnek, a kornak, az e korban élő, a kor szellemét sajátosan kifejező paedagogusnak lelkéből a nevelési rendszereket, az oktatás elméletét, szervezetét és intézményeit, gyakorlati követelményeit megérteni; a maga sajátos elméletét is a történeti fejlődés útján igazolni; miért is igen természetesen figyelmébe veszi nem csak az egyetem és a népiskola, hanem különösen a középiskola mint az általános műveltségnek főpropagatora jelenlegi állapotát is, s ezt a történeti talajon nyugvó elmélete alapján megítéli, értékeli; igen természetesen arra is utal, hogy az ő elmélete alapján miképpen alakulna át az iskolai szervezet s így a középiskolának is szervezete, tanítása is: de itt a tudomány e határkérdésénél ő is megáll. Nem az ő, nem az egyetemi tanár feladata, hogy még az ő elméletén nyugvó létező középiskolába is *gyakorlatilag* bevezessen másokat az oktatás mesterségébe; még kevésbé lehet feladata az, hogy az ő elméletének meg nem felelő, másoknak szabályzatától és utasításaitól függő középiskolának életébe, gyakorlatába bevezessen bárkit is. Mind ez nem az egyetemi, hanem a *középiskolai* tanárnak a feladata.

Még inkább meglepő az a követelés, hogy az egyetemi tantárgyat a *középiskola szempontjából kell előadni*. Ennek egyáltalában értelme nincs. Akárhány tárgy van az egyetemen, amit egyáltalában nem lehet a középiskolán tanítani; s azután minden tárgy itt is, ott is egészen más szempontból adandó elő. Míg az egyetemen csak a tanulmány tárgyát nézzük, csakis annak sajátos természetével foglalkozunk: addig a középiskolán a tanárnak főfigyelme a tanulóra, a tanulóknak képzetkörére, a tanuló fejlettségi fokára, annak természetére irányul; s ez alapon nyújtja a tanár a tanuló természetének megfelelő táplálékot az általa könnyen kezelt ismereti anyagból. Míg az egyetemen az ismereti anyag folytonosan a probléma szempontja alá esik: addig a középiskolán e kutatás kész eredményét adjuk.

Hogy egészen más világban vagyunk itt is, ott is: ezt ma már mind inkább elismerik nemcsak az egyetemi körökben, hanem elismeri ezt tanügyi kormányunk is; nevezetesen akkor, midőn a tanárképzés *gyakorlati* részét nem az egyetemi tanárképzőhöz, hanem a *középiskolán szervezett tanárképző-intézetéhez utalta*.

Hogy a tanárképzésnek ezt a gyakorlati részét is mily fontosnak tartom, ezt Pædag. Dolgozataim II. kötete igazolja, amelyben

625 lapon igyekszem az egyetemről a gyakorlati életbe átvezető németországi intézményeket bemutatni és egyszersmind azt az alakot is, amelyben az nálunk volna életbe léptetendő.

Midőn ezek szerint a tanárképzés elméleti részét a maga teljességében végzi az egyetem, nevezetesen szemináriumában; gyakorlati részét pedig a középiskolai gyakorlati tanárképző: igen természetesen felmerül ama kérdés, hogy mire való az egyetemünk mellett szervezett tanárképző-intézet, amelynek igazgatóságával megbizattam?

Röviden felelhetek: *arru való, hogy az egyetemnek átadja azt, a mi az egyetemé s másrészt itt Kolozsvárt is készítse elő — az egyetem szempontjából is az oly nagy fontosságú, a középiskola keretén belül szervezendő gyakorlati tanárképző-intézményt.*

A) Mind az, ami a tanárjelöltek elméleti, tudományos képzését szolgálja: mind az az egyetemre bízandó.

I. Így nevezetesen az eddigi tanárképzői gyakorlatok, amennyiben azokat egyetemi tanár vezeti: igen természetesen beleolvadnak dotációjukkal s csakis a fokozódó munkásságért járó tiszteletdíjakkal az egyetem tudományos szemináriumába. Egyetemen a gyakorlat csak tudományos lehet. Minél inkább domborodik ki e gyakorlatoknak tudományos jellege: annál inkább szolgálja az egyetem a tanárképzést is.

E szemináriumokat senki más nem vezetheti; senki más, tehát semmiféle igazgató, dékán vagy bármiképpen nevezhető kormányhatóság ezek irányítására be nem folyhat, mint kizárólag maga az illető egyetemi tanár: az egyetemi tanszabadság erejében. Ő terjeszti fel évi munkásságáról szóló jelentését az illető kar dékánja útján.

II. A *tanárképzői könyvtár*, amennyiben az tisztán tudományos jellegű — úgy amint az már részben meg is történt — áthelyezendő a megfelelő tudományos szemináriumokba és pedig úgy, hogy e könyvtárak kezelése és fejlesztése kizárólag e szemináriumok vezetőire bízandó.

A tanárképző-intézetnek átalánya pedig ezentúl vagy egészében, vagy nagy részt *tankönyvi gyűjtemény* létesítésére fordítandó, amely szoros összefüggésben áll ugyan az összes tudományos szemináriumokkal: de még sem bír szoros értelemben vett tudományos jelleggel s mely éppen ezért leghelyesebben a pädagogiai didaktikai szemináriummal, mint a gyakorlati étellel is közelebbi vonatkozásban állóval volna kapcsolatosan felállítandó.

A tankönyvek, amint már föntebb említettem, tanulságosan mutatják, hogy a tudomány problémái, nevezetesen a megoldott problémák mennyiben mentek át a műveltek köztudatába, hogy mennyiben voltak képesek, nevezetesen az elvi jelentőségűek a tankönyvek át-

alakítására. A tudomány és közelebbről a tanárképzés érdeke az, hogy a szemináriumok vezető tanárai alkalmilag erre a kérdésre is kitérjenek s hallgatóikat, munkatársaikat figyelmeztessék a különböző kulturállamokban dívó szakbeli tankönyvekre s nevezetesen arra, hogy ezek is mennyiben haladnak a tudománnyal, illetőleg maradnak el e haladástól. Az összes középiskolai tantárgyakra létező tankönyvek, első sorban a hazaiak, majd a németországiak, franciák, spanyolok, olaszok, angolok és amerikaiak, esetleg még más világrészbeliek is beszerzendők s rendszerezve, mindenki részére hozzáférhető módon felállítandók; és pedig a pädagogiai tudományos szeminárium könyvtárával kapcsolatosan. Ezzel kapcsolatosan

1. azért, mivel e tankönyveknél a jelzett szaktudományi érdekek mellett a főérdek mégis *didaktikai*, amelyet nevezetesen az egyetemen hivatás szerint első sorban a pädagogia tanára szemináriumával képvisel;

2. azért is, mivel már 10 év óta sürgetem a *pädagogiuma múzeum* mellett az ily könyvtárnak létesítését, amelyeknek céljaira legujabban f. é. június havában is 3000 koronának évi dotációját kérelmeztem;

3. továbbá azért is, mivel rendezett pädagogiai szemináriumi könyvtárnak egy külön csoportját alkotja már most is a tankönyvek csoportja, amely csoportba már is beosztottam az ajándék útján birtokomba jutott hazai szász középiskolákon használt tankönyvek egy részét;

4. végre azért is, mivel a pädagogiai tanszék áll legközelebb a gyakorlati tanárképzéshez s az ily gyakorlati tanárképző leginkább szorul ily tankönyvek gyűjteményére; amely gyűjtemény útján viszont közelebb jutnak a középiskolai tanárok is az egyetemhez; s így ez úton is áthidalható az a köz, mely az egyetemet a középiskolától munkája természetének következtében elválasztja.

III. A *tanárképzői ösztöndíj*, amennyiben abban *egyetemi* hallgatók részesülnek, nem lehet egyéb, mint az illetők *tudományos munkásságának* elismerése, megjutalmazása. A tudományra való rátermettséget, a tudományos munkásságot viszont nem a vizsgálat — nevezük azt alapvizsgálatnak vagy versenyzvizsgálatnak, — hanem a tudományos szemináriumi tevékenység igazolja. Más az ismeretek bemutatásának készsége és ismét más a tanulmányozásba való elmélyedés. Tisztán receptív, tehát éppenséggel nem tudományos lelkületűek legjobban szokták a vizsgálatokat megállani: míg komolyan a tudománnyal foglalkozók nem egyszer a mutatósságot akaratlanul is követelő vizsgálatokon elbuknak. Nagy kirakatos üzletekben többnyire kevés van a boltban s még kevesebb a műhelyben.

Ezért is a tanárképzői ösztöndíjak csak akkor felelnek meg igazán feladatuknak, ha a *tudományos szemináriumokban* kifejtett munkásságot honorálják.

A tanárképzői ösztöndíjak tehát a *szemináriumok vezetőinek rendelkezésére bocsátandók*, hogy ezek jutalmazhassák meg az évközi szemináriumi munkásságban leginkább kitünőt, esetleg kitünőket. Ez összegekről való elszámolás a dekanatus útján történik.

Az ösztöndíjak számának gyarapítása már régi óhajunk s hallgatóink számának majdnem megtízszereződéséből folyó természetes követelmény.

A jelenlegi — európai látókörű, emelkedett szellemű — miniszterünk által felkarolt tanulmányutakra, külföldi cursusok hallgatására esetleg félévi — illetőleg egész évi, külföldi egyetemeken tartózkodásra szánt ösztöndíjak — a kifejezett intenció szerint a tanárok és tanárjelöltek műveltségének színvonalát kívánják emelni.

Amennyiben a tanárjelölt *egyetemi polgár* — az ösztöndíjnak más értelme nem lehet mint az, hogy kiváló egyéneknek alkalmat adjon a szaktudomány első korifeusai előadásainak hallgatására, azokkal való személyes érintkezésre s ezek szemináriumi munkásságában való résztvevésre. A külföldi középiskolai tanügynek tanulmányozása csak zavarja a szükséges koncentrált tudományos munkát s még csak akkor lesz gyümölcsöző hazai tanügyünkre nézve, ha az illető a mi középiskolai tanügyünket, a tantárgyak módszeres feldolgozását már a tapasztalatból gyakorlatilag ismeri; tehát akkor, ha a kormány oly egyéneket küld ki ily tanulmányi útra, akik immár néhány év óta itthon tanároskodtak is.

Kik legyenek ez utóbbiak: erről legjobban beszámolhatnak a középiskolák főigazgatói! Kik az előbbieket: erről csakis a tudományos szemináriumok vezetői mondhatnak — az eredményért kezeskedő véleményt. Állandó összegeket lehetne az ily célra az egyes szemináriumoknak budgetébe beállítani.

Mind ezzel, de első sorban a könyvtár rendezésével és kezelésével az egyes szemináriumoknak administratív munkája oly annyira megszorodik, hogy ezt maga a vezető tanár nem végezheti. Már most is segéddel dolgozunk. Nem kívánhatjuk, hogy azok, kik leggyakrabban órák adásával tartják fenn magukat, ez oly sok órát lefogláló mechanikus munkát ingyen végezzék.

Az idővel szükségtelenné váló igazgatói állással járó fizetés, nem különben az idővel felszabaduló tanárképző intézeti helyiségek bére ez administratív költségekre fordítható.

B) Addig azonban még át kell adni a jelenlegi tanárképzőben levő gyakorlati tőkét is annak az intézménynek, amelyet itt Kolozs-

várt még ezután kell megteremtünk t. i.: a középiskolai *seminariumnak*.

Ez intézménynek Németországban kiformált alakját mutatom be Pædag. Dolgozataim II. kötetében. Ugyanabba felvettem a Miniszteriumhoz ez ügyben felküldött jelentésemet s javaslataimat, amelyeket a Miniszter Úr az egyet. tanácshoz intézett leiratában elismerőleg méltatott, mint olyanokat, amelyeknek elvi része a közoktatási kormányzat általános szempontjából is figyelmet érdemel, s melynek javaslatait a miniszter annak idején megfontolás tárgyává teendi. (L. 68892/1898. sz.) Kifejtett elveim s javaslataim legalább rész szerinti érvényesülését látom a miniszteriumnak immár második évben is egyes intézeteken életbe léptetett gyakorlati tanárképző intézményében. Ez intézmény még csak az egyetemi quadriennium befejeztével, sőt csakis a szakvizsgálat letétele után fogadja be a tanárjelölteket, hogy őket elméleti alapon bevezesse a tanári munkásságba.

Mind az tehát, ami eddig tanárképző gyakorlatainkban esetleg ily gyakorlati vonatkozású volt; pl., hogy ezt vagy ama szerzót a középiskola valamely osztályában miképen kell tanítani, vagy a történetet, az irodalmat stb. minő alakban előadni: mind ez ezentúl a most életbe léptetett középiskolai tanári seminariumokban végzendő; az egyetemi tanár pedig e nem néki való munkától megkímélendő.

E rationalis és alapjában már nagyon is régi, a XVII. és XVIII. század *archigymnasia*iban is létezett intézmény *intensive* és *extensive fejlesztendő*. *Intensive* úgy, hogy a jelenleg inkább próbaéves intézmény rendszeres gyakorlati intézménnyé alakuljon s *extensive* úgy, amint azt immár több ízben is hangsúlyoztam, hogy az állam ez intézményt nem csak a *rendelkezése* alatt álló állami és kir. kath. középiskolákban honosítja meg, hanem megtalálja annak módját, hogy az ő közreműködésével, illetőleg anyagi segélyezése mellett ez intézmény megfelelő alakot nyerjen az államiaknál sokkal nagyobb számú felekezeti középiskolákban is; úgy, hogy tényleg minden egyes tanárjelölt, de első sorban a gyöngébb tehetségű, csakis az esetben nyerhessen alkalmazást, hogy ha e seminariumi esztendőnek sikeres elvégzését igazolja.

Tanárképző intézetünk, midőn a tanárképzés gyakorlati részét — a miniszteri intentio és immár a gyakorlat szerint is — a középiskolai tanárképzőnek átengedi, csakis köteleességét teljesíti, midőn ez intézménynek a jelzett irányban való fejlesztését, mint pædagogiai és didaktikai követelményt kiemeli.

Kolozsvári tanárképző intézetünk erre kétszeresen is kötelezve van, nevezetesen azért, mivel itt Kolozsvárt, jóllehet három gymnasiumunk van, középiskolai tanárképzőnk nincs. Volt és részben van

ugyan e három felekezeti gymnasiumunk mindegyikén ily irányba való kísérletezés. Ez is azonban részben a fentartó hatóság ellenzésére vagy épenséggel abban maradt vagy pedig a kellő szaksterű vezetés támogatásának hiánya miatt a kezdetlegesség stádiumából ki nem emelkedett. *Állami* támogatással — tagadhatlan — lehetne ez intézeteken is némileg célt érni, különösen akkor, ha az ehhez természetesen értő főigazgatónak hatásos közreműködése is biztosítva lenne. Egyet azonban — amire pedig *itt* Kolozsvárt szükségünk lenne — a felekezeti tanintézetek szervezete miatt biztosan el nem érhetnénk, azt ugyanis, hogy a felekezeti gymnasiumon felállítandó középiskolai seminarium *mintuszerű* intézmény is legyen. Rendi érdekek is szólítják a róm. kath. gymnasiumon az egyes tanárokat egyik intézetből a másikba; a többi gymnasiumon pedig végleges jellegű a megválasztott tanárnak az állása, mely állásából fegyelmi nélkül el nem mozdítható, más intézetbe át nem helyezhető. *Mintuszerűvé* ez intézmény csak úgy válhat, ha annak tanárait a teljesen meg nem felelőség esetében hivatalból áthelyezheti a fentartó hatóság s azokat pótolhatja teljesen megfelelőekkel. Ez csakis az állami iskolákon történhetik meg.

Ezért is kívánunk itt — Kolozsvárt — úgy amint azt Csengeri kartársam többször is sürgette s az ő sürgetésére a mi tanárképző intézetünk is kérelmezte, egy *mintaszerű* középiskolai tanárképző érdekében *állami középiskolát*.

De egyetemi érdekből is szükséges ily állami középiskolának felállítása, amire én is mindig súlyt fektettem. Egyetemünk érdeke ugyanis az, hogy a leginkább kiváló hallgatónk, kik seminariumi munkásságuk alapján tudományra való rátermettségüket bebizonyították, s kiket a doctoratus az almatater mestereivé felavatott, lehetőleg itt maradhassanak s anyagilag biztosított állásban itt folytathassák szakstudiumaikat azon célból is, hogy itt habilitálhassák magukat. Tanügyi kormányunk az egyetemnek, valamint a középiskolának jól felfogott érdeke szempontjából tanárképző intézetünk, illetőleg egyetemi két karunk ily irányú felterjesztéseit bizonyára szintén irányítóknak fogja tekinteni. Az ily középiskolán alkalmazott magántanáraink volnának első sorban hivatva az elmélet és gyakorlat közt létező űrt elméleti alapon, gyakorlati módon áthidalni s így a középiskolai gyakorlati tanárképzést vezetni.

Mind erre való tekintettel tanárképző intézetünknek egyik sűrűs feladata: egy állami középiskolának helyben való felállítása.

Miő legyen e középiskola?

A *helyi* érdek, tekintettel a már is létező három felekezeti gymnasiumra, csakis a *realiskolát* kívánja; a tanárképzés érdeke és az egyetemi érdek pedig egy oly középiskolát követel, amely ép úgy

számol kulturfánk gyümölesével a reáliskolában, mint annak gyökereivel a gymnasiumban, tehát egy *egységes — részben facultatív tantárgyú középiskolát*.

A középiskola reformálását a létező középiskolák ellen emelt sűrű s nagyon is igazolt vádak is kívánják. Kívánunk ezért is továbbá oly középiskolát, mely a *tantárgyi concentratio* útján elejét vegye egyrészt annak az *idegességnek és felületességnek*, mely a teljesen különböző sokfélével való foglalkozással jár; másrészt pedig annak a *türelmetlenségnek és azzal összefüggő szellemi elbágyadásnak, érdeklődésnélküliségnek*, mely a *concentratio* elvéről megfelelő kezű egyoldalú szaktanári követelményekkel jár. Kívánunk oly középiskolát, mely a kulturfokokozatok szoros megtartásával s így az organikus szellemi fejlődés hangsúlyozásával elejét vegye a képzetvilág ziláltságának, s mely továbbá az oktatás érületi anyagának központiségével elejét vegye a gondolkodás destructiv sivárságának. Kívánunk végre oly középiskolát, mely az általános műveltség nyújtásán kívül valóban előkészítsen az egyetemi tanulmányozásra, nevezetesen a szakzerű *furcatio* és a tanulmányozásba való bevezetés útján a szoros értelemben vett középiskolát az egyetemmel egybe kapcsoló *lyceumban*.

E középiskolának lelkét, szervezetét tantervét bemutattam a középiskolai tanáregyesület kolozsvári körének mult évi egyik gyűlésén abban az előadásban, amely a Magyar Pädagogia mult évi folyamában meg is jelent.

E középiskola a maga egészében, mint a tudományos pädagogika követelményén, de történeti alapon is nyugvó erős meggyőződés szerint meg fog valósulni; lycealis részének a megvalósítását legelső pädagogusaink, Willmann nem kevésbé, mint sok tekintetben ellenlábasa Pauleen is kívánja. Kívánja ezt azonban *első sorban*, és pedig mint létkérdésével összefüggőt, az *egyetem*.

Mind sűrűbben hangzik fel egyetemi tanúraink panasza, hogy a középiskola egészen készületlenül adja át tanulóit az egyetemnek; hogy még a helyesírást sem ismerik, hogy a nyelvtan s a számtan elemeivel sincsenek tisztában, hogy összefüggő komoly gondolkodásra képtelenek s hogy mind ezek alapján az egyetem kénytelen lesz a haladhatás érdekében ezek számára külön *curtusokat* berendezni. Ez tühretlen, lehetetlen állapot. Az egyetem nem lehet a középiskola éretteknak nyilvánított éretleneinek *bonnei* vagy *correctionalis* szolgálja. Melanchton ez éretlenek számára az ő saját *házában* schola latinát szervezett: de nem szervezte ezt mint egyetemi tanár; nem degradálta magát az egyetemet ily teljesen *disqualificáló* munkára.

De nem csak a középiskola, hanem a szakiskola részéről is fenyegeti az egyetemet az *invasio*.

A középiskolát igazi sikerrel végzett tanulók is többnyire teljesen tájékozatlanul lépik át az egyetem küszöbét; nem tudják, hogy mihez fogjanak; ide-oda kapkodnak, választanak oly előadásokat, melyek nem nekik valók, s nem választják azt, amely tanulmányaikra nézve alapvető. E belső kielégítést nem nyújtó kapkodásnak és az egyetemi szabadságnak nem egyszer az az eredménye, hogy az ifjak belefáradva az eredménytelen erőlködésbe, odadobják magukat a lelket és testet pusztító élvezeteknek — elzülленek. Az egyetemi hatóság pedig s nem egy egyetemi tanár is arra az eredményre jut: nem való a mi ifjúságunknak a szabadság; cursusokba kell azt szorítani, katalógust olvasni, velük colloquálni stb., vagyis más szóval az egyetem helyébe a *szakiskolát* léptetni. Kulturális, de nemzeti szempontból is óvjon meg minket ettől a gondviselés. A Cæsarismusba és erkölcs-telenségbe elsüllyedt Franciaország a szakiskola virágzásának korát élte; a megalázott, de a nemzeti érzésében és szabadságérzésében fel-emelkedő Franciaország ismét restituálja a szabad, kedvszerű munkásságot feltételező egyetemeket. Az éretleneket nem szabad az egyetemre bocsátani s az éretteket az egyetemi tanulmányozásra elő kell készíteni, illetőleg abba bevezetni.

A lyceumi intézmény *ezt* akarja. A lyceumi cursus megkezdése előtt tett érettségivel távozhatnak a gyakorlati pályára alkalmas, a szakiskolákra megérett: de az elméleti elmélyedésre alkalmatlan, az egyetemi tanulmányozásra éretlen tanulók. E koraérettek elhullása után, átveszi a többieket a lyceum, hogy azokat egyrészt a nyert történeti alapnak elméleti elmélyítésével s rendszeresítésével világnézet megalakítására indítsa, másrészt a választott szakban tájékoztassa s nevezetesen a módszeres munkásságba bevezesse: s mindez alapon, különösen a két évközben készült írásbeli dolgozatok alapján az egyetemi tanulmányozásra is éretteknek nyilvánítsa.

Egyetemi érdekből feltétlenül szükségünk van ily lycenmra. A külföldiek is kezdik ezt belátni. Miért ne előzzük meg mi az ily szükséges intézménnyel a külföldet, különösen akkor, ha ezzel legnagyobb pædagogiai politikusunknak, báró Eötvös Józsefünknek örökébe léphetnénk.

Igaz ugyan az, hogy nem csak egyik leközölt előadásommal, hanem pædagogiai gondolkozásom egészével ellenkezik az, hogy az állam helyezkedjék szembe magával a törvénnyel, midőn oly iskola alakot teremt, amely nincsen meg a törvényben: de másrészt igaz az is, hogy az uniformizálásnak ellensége vagyok, hogy mindig és mindennütt kívántam azt, hogy az állam a szervekben fokozatosan gyarapodó kulturorganismusban köteles az individuatiót szolgáló intézményeket, amennyiben azoknak rationalis és történeti alapja van, támo-

gadni, s így az experimentum útján egy gazdagabb jövőt előkészíteni; s végre hangsúlyozom, hogy ezen gondolkozásom egyik szintén vallott követelménye, hogy akkor, ha a társadalom eltesped, ha nincs meg abban az új alkotásra az erő és képesség, maga az állam van hivatva új experimentáló intézmények iniálására a végett, hogy a társadalmat tespedt állapotából felrázza, sajátos alakulások teremtésére, esetleg az experimentum beválása esetén azok utánzására indítsa.

Sajnos, hogy a magyar, aki a bureaucatiához a multban nem értett, ma épen az oktatás terén sokkal bureaucatikusabban gondolkodik, mint az ezért kigúnyolt német. Míg amott ezek a katonaságnál, de ott is inkább csak külső értelemben szeretik az uniformist, a tanügy terén ellenben hivatalosan is az individuatiót, — így pl. a reformiskolákkal szemben — támogatják, addig nálunk politikai mellék célok érdekében belefacsarodtunk épen az oktatás mezéjén az uniformisba s így mi magunk bénítottuk meg az egyeseknek, valamint a társadalomnak iniáló munkásságát, sőt képességét.

Ezzel az irányzattal, nézetem szerint, szakítanunk kell; s nem lehetne radikálisabban szakítani, mintha maga az állam volna e téren a kezdeményező.

Ez alapon kívánom, hogy az esetre, ha alkalmas egyén, igazgató találkoznék, az általam körvonalozott középiskola lyceumi tetőzettel itt Kolozsvárt felállíttassék. A rendes főigazgató hatósága alá tartoznék ez intézet; az egyetemmel pedig semmiféle összeköttetésben nem lenne, kivéve tanárai útján, akik közül a lyceumiak az egyetemi magántanárság megszerzésére volnának kötelezendők.

Ha a jelenlegi kolozsvári tanárképző intézet a fejlődés differenciáló törvényét követve, e kettős irányban való átalakulását tehetsége szerint előmozdítja: úgy nézetem szerint a tanárképzés nagyfontosságú követelményével szemben feladatát teljesítette.

SCHNELLER ISTVÁN.

